

BOHÁR ANDRÁS

Én, Te, Az

A világ kétarcú az ember számára, amiként kétarcú az ember magatartása a világban.
Az ember magatartása kétarcú, amiként kettő az alapszó, amit kimondani képes.
Az alapszók nem szavak, hanem szópárok.
Az egyik alapszó az Én-Te szópár.
A másik alapszó az Én-Az szópár, ahol az Az helyett Ó is állhat, anélkül hogy az alapszó megváltoznék.
Így hát az ember Én-je is kétarcú.
Hiszen az Én-Te alapszó Én-je más, mint az Én-Az alapszó Én-je.¹

Martin Buber egy olyan elfeledett viszony újrafogalmazására tesz kísérletet, ahol az interperszonalitás - *Én-Te* alapképlete - és nem a modern ember elszemélytelenedett *Én-Az* viszonyrendszere kerül középpontba. A döntő különbség a két viszony-rendszer között, hogy az elsőt egész lényével mondja ki az ember, míg a másodikat sohasem mondhatja egész lényével.

A viszony világa három szférát foglal magába. Az első: *életünk a természettel* - itt a viszony megáll a nyelv küszöbénél. A második: *élet az emberekkel*, ahol a viszony belép a nyelvbe. A harmadik: *élet a szellemi létezőkkel*, ahol a viszony nyelv nélkül való, de nyelvet létrehozó. A viszonyok mindegyike az *örök Te* peremén halad, mindegyik arra tekint. S ami mindezt mozgatja, az a közvetlenség, lényegi tett, érzés: a szeretet. Az ember *szeretetében* lakik - mondja Buber -, s a szeretet a világban ható erő, aki ebben áll, ebben szemléli a világot, annak számára az emberek kibontakoznak a világi nyüzsgésből, jók és rosszak, okosak és ostobák, szépek és csúnyák, egyik a másik után valóságos lesz számára.

A viszony másik jellemzője, hogy míg az *Az* világában korlátlanul működik az okság, addig *Én* és *Te szabadon* áll átellenben egymással, kölcsönhatásban, melyet nem foglal magába és nem is színez semmiféle okság. Ez utóbbi szavatolhatja az ember saját életét, létét. A szabadság érzésének és bizonyosságának következményeként az ember olyan hatással lehet a világra, amely egészséges korokban *bizalomként* árad szét, s ekképp mindenkinek része lehet a találkozásból, a jelenlétből - a természet módján, az ösztönök módján, valamiféle derengésben -, de mindenki megéri, megérinti a *Te-t* valamiképpen. „A beteg korokban nem így van - ekkor következik el, hogy az *Az-világ*, melyet immár nem futnak be

1 Martin BUBER, *Én és te*, Európa, Budapest, 1991, 5.

keresztül-kasul és nem termékenyítenek meg a *Te*-világból áradó eleven hullámok, az *Az*-világ különválnak és megreked, s hatalmas kísértetlápként fogva tartja az embert. Mikor az ember megbékél egy olyan világgal, mely számára többé már nem jelenvaló tárgyakkól áll, e világnak áldozatul esik. S íme: a mindközönséges okság nyomasztó, agyonnyomó végzetté fokozódik.”²

A szeretet és a szabadság szükségességén túl a jelenlét fontosságát is hangsúlyozza Buber. Nem valamilyen tartalmat fogadunk el mikor találkozunk, hanem *jelenlétet*, annak valóságos kölcsönösségével, az elfogadtatás és összekapcsolódás egész gazdagságával. Ez az összekapcsoltság teszi terhessé az életet, de értelemmel terhessé. A kapcsolat az értelem kimondhatatlan megerősítése, s így lényünk egyetlenségünk tanúsága is.

A személyes viszony sokszor profetikus megfogalmazásai nemcsak elidegenedett világunk *hiába-valóságaira* hívhatják föl a figyelmet, de a viszony *differenciáltságaira*, mélyrétegeinek tagoltságaira is rámutathatnak. Bíró Dániel Martin Buber dialógusfilozófiájáról írott tanulmányában rámutat az *Én-Te* alapszó *intenzitáskülönbségeire, mozgásaira*. A tipográfiai kiemelésekkel kiválóan érzékelteti a lehetséges változatokat:

Ó-Az, Én-Te, Mi-Az
ÉN-Te
Én-TE

Az egész filozófia gondolköre új megvilágításba kerülhet, ha belátjuk, hogy *nem rendelkezhetünk* a másik létező létezése felett, s mindig *csak olyan* viszonyokba lépünk, amely valamilyen módon tartalmazza a *személyességet* és *kölcsönösséget*. Ekkor válhat valóságossá az a buberi igény, amely a *nyitottságot* helyezi centrumába, legyen szó egy *másik lényről*, a *természetről* vagy a *legfőbb szellemi valóságról*.

2 *Uo.*, 65.